

Из анала Историјског музеја Србије

ПОСЛЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

Основан 1963. године на иницијативу Централног комитета СК Србије као музеј комплексног типа, Историјски музеј Србије у свом досадашњем развоју остварио је одређене резултате у прикупљању музејског материјала, у организовању тематских изложби, у теоријској и практичној разради концепције историјских музеја, у педагошкој и издавачкој делатности, у сарадњи са другим музејима и у пружању стручне помоћи завичајним музејима. Та делатност Музеја могла је да буде и већа и шира, да су Музеју одмах обезбеђени и основни материјални услови — историје и боље финансирање.

О проблемима Историјског музеја Србије упознавани су и Извршно веће Србије и Републички секретаријат за културу, али до данас није предузето ништа да се они почну озбиљније решавати, иако је питање даљег развоја Историјског музеја Србије, с обзиром на његову друштвену функцију, свакако једно од питања наше културне политике уопште.

У своме досадашњем раду органи управљања Историјског музеја посветили су велику пажњу пре свега научној разради концепције сталне поставке Музеја, консултујући се о томе са историјском катедром Филозофског факултета у Београду, са Историјским институтом, са сродним музејима и великим бројем стручних и научних радника. Сама замисао оснивача да ово буде музеј комплексног типа, музеј у коме се поједини аспекти историјског развоја Србије (привреда, друштво, култура) приказују у органској повезаности и узајамној условљености, усмеравала је на студијско проучавање питања његове концепције,

утолико више што су овакви музеји и у нас и у свету релативно нова а честа појава.

На основу овако разрађене концепције, засноване на Уредби о оснивању Историјског музеја Србије, коју је 1963. године донело Извршно веће Србије, колектив Музеја остваривао је постепено елементе сталне поставке откупом и другим начинима прикупљања музејског материјала и организовањем тематских изложби. Искуства стечена у том раду омогућила су да се 1970. године донесе десетогодишњи Перспективни програм рада Историјског музеја Србије (1971—1980). Програм је објављен у „Зборнику Историјског музеја Србије“, да би се са њим упознала најшира стручна јавност и да би се, посебно, њиме могли користити завичајни музеји, као што чине и са неким другим акцијама и облицима рада Историјског музеја као матичног музеја.

Методолошки, концепција сталне поставке изложбе Историјског музеја реализује се припремама три основне тематске изложбе, и то из области привреде, културе и политике. Радећи на тим изложбама, чије су концепције такође разрађене, Музеј је до сада организовао и више тематских изложби, везујући их углавном за поједине јубилеје. На тај начин Музеј се релативно брзо укључио у јавну културну делатност.

До сада су организоване ове тематске изложбе:

1. Двестагодишњица „Славено-србског магазина“ (1768—1968);
2. Душан Поповић (поводом 50-годишњице смрти);
3. Животни пут Васе Пелагића (поводом 70-годишњице смрти);

4. Париска комуна и „Раденик“ (поводом 100-годишњице);

5. „Раденик“ и његово виђење Србије (поводом 100-годишњице);

6. Србија и социјалистички покрет (1870—1919);

7. Историјски портрет у српском сликарству XIX века (у сарадњи са Галеријом Српске академије наука и уметности).

У припреми су изложбе за 1973. годину: Устанак 1941. године у Србији у делима уметника и Привредни и друштвени значај и улога заната и занатлија у Србији (од средњег века до XX stoleћа).

Све изложбе везане за јубилеје приказане су у више места Србије и примењене су са запаженим интересовањем. Приказиване су не само у музејима него и у просторијама појединих школа и привредних организација. То је био посебан вид сарадње и повезивања Музеја са радним организацијама.

Изложба „Србија и социјалистички покрет“ је комплексна и третира привредни, друштвено-политички и културни развој српског друштва од 1870. до 1919. године. Њеним постављањем обрађен је, у ствари, велики део сталне поставке Музеја за овај историјски период.

Поред рада на овим тематским изложбама, Музеј делује и преко своје сталне изложбе о српском устанку из 1804. године (раније Музеј првог српског устаника), која је смештена у Милошовом конаку у Топчидеру. Ова изложба, допуњена и модернизована, приказана је септембра 1972. у Источном Берлину, у оквиру међудржавне размене изложби. У круговима немачких музеалаца оцењена је врло позитивно, а у културној јавности Берлина примљена добро.

Изложбу је пратио репрезентативно уређен каталог на немачком језику.

Јула ове године, ова изложба биће отворена у Москви, на основу међудржавног уговора о сарадњи између Историјског музеја Србије и Државног историјског музеја ордена Лењина у Москви.

И о историјском портрету у српском сликарству XIX века припремљен је, у издању Галерије САНУ, каталог са широм студијом.

Уз друге изложбе штампан је, обично, проспект.

Изложбе о социјалистичком покрету у Србији, о Устанку 1941. године у Србији у делима уметника и о историјском портрету у српском сликарству XIX века, предвиђају се и за међурејубличку размену, уколико за то буду створени потребни финансијски услови.

Све ове изложбе пратио је организован педагошки и пропагандни рад културног Музеја. У том смислу Музеј се повезао са школама и јединицама Народне армије, организујући колективне посете и наставне методске јединице. Значајна је и сарадња са неким привредним организацијама, у чијим се просторијама приказују изложбе. Неке од ових организација учествовале су делимично и у финансирању изложбе о Париској комуни. Развијена је стална сарадња са завичајним музејима.

Као матични музеј, Историјски музеј Србије ангажовао се на постављању меморијалне изложбе о Карађорђу у Тополи, и стварању сталне поставке Историјског музеја Лесковца. Прва изложба оцењена је позитивно у стручној и културној јавности. Директор Међународног комитета за музеје при UNESCO-у, приликом своје посете музејима Југославије, марта 1972, истакао је као позитиван пример савремен музеолошки метод који је примењен у реализовању концепције ове изложбе.

Историјски музеј у Лесковцу отвориће се, у новој згради, октобра ове године.

Историјски музеј Србије ангажоваће се, такође, на формирању Завичајног музеја у Новом Пазару. Већ се ради и на стварању посебног одељења српске књижевности у оквиру Историјског музеја Србије, које би касније, евентуално, прерасло у музеј књижевности. Ова значајна акција, покренута од Српске

академије наука и уметности, нашла је места и у програму Међународног дана књиге, али, на жалост, није јој поклоњена пажња.

Поред рада на тематским изложбама, Историјски музеј почео је и археолошка ископавања на аварској некрополи у Малом Иђошу код Суботице и комплекса средњовековног Раса код Новог Пазара. Историјска, археолошка и архитектонска истраживања Раса Музеј ради заједно са Војним музејом, катедром за археологију Филозофског факултета у Београду и Археолошким институтом. Републичка заједница за културу није подржала ову делатност Музеја у области археологије.

Напоредо са радом на изложбама, Историјски музеј радио је на стварању збирки и фондова музејског материјала и помоћног музејског материјала, као и на евиденцији тога материјала у другим установама и код појединих грађана. И поред тога што је Музеј касно основан, у прикупљању материјала постигнуте су значајни резултати. Ти резултати били би свакако знатно бољи да су Музеју обезбеђена потребна финансијска средства, као што је то добрим делом учињено у 1972. години.

У збиркама Историјског музеја налази се сада следећи број предмета: у збирци архивалија 1.476 предмета; у збирци фотографија 3.083; у збирци ликовне уметности 365; у збирци примењених уметности 254; у збирци оружја и војне опреме 287; у збирци рукописа 44; у збирци етнологије 1.259; у збирци нумизматике 871; у збирци археологије 281; у збирци карата 291; у збирци печата 46; у збирци знамења 179; у збирци плаката 108; у збирци књига-раритета 210; у збирци техничког материјала 38; у фондовима 1.436. Укупно 10.228 предмета, од којих 3.164 нису још инвентарисани.

Поред тога, фототека Музеја располаже са 3.467 примерака негатива и позитива.

Посебну збирку у Музеју чини сада збирка из области привредне историје. Ову значајну збирку, која, поред осталог, садржи више комплексних занатских радионица, уступио је Музеју Економски факултет у Београду на иницијативу проф. др Николе Вуча.

На обради и евиденцији музејског материјала постигнуте су, такође, видни резултати. У том погледу Историјски музеј, као матични музеј за историјске музеје — а то значи за готово све значајне музеје — у могућности је да пружи стварну стручну помоћ у стварању модерне музејске документације, иначе врло запостављене у музејима. Активност Музеја у томе биће запаженија приликом обраде музејских средстава информација.

Историјски музеј Србије бавио се издавачком делатношћу у границама својих кадровских и финансијских могућности. Музеј издаје свој часопис „Зборник Историјског музеја Србије“, у коме се обрађују теме из области националне историје и музеологије. Заједно са Заводом за уџбенике и наставна средства Србије, покренута је и едиција „Из историје Србије“. У књигама ове едиције обрађују се, у виду приручника, поједине теме већ обрађене кроз музејске изложбе. У 1972. години изашла је из штампе прва књига, која се односи на српски устанак 1804. године, а у припреми је за штампу књига о социјалистичком покрету у Србији пре првог светског рата. На жалост, Завод је из свог издавачког плана за сада изоставио издавање ове библиотеке, што је свакако штета у односу на потребе школа и омладине за оваквом литературом.

У Музеју се припрема и вишетомна „Историја школа и образовања код Срба“. Књигу припрема посебна научна редакција, а финансира је Заједница за научни рад. Први том се налази у штампи.

Поменуто је већ да је Музеј, поред неколико проспеката, издао и два запажена каталога, и то каталог о исто-

ријском портрету у српском сликарству XIX века и каталог о српском устанку 1804. године.

Музеј за немачку историју у Берлину приређује ове године у Београду изложбу Отпор немачких антифашиста 1933—1945. године, а 1975. године изложбу о средњовековним занатима у Немачкој. Државни историјски музеј у Москви отвориће ове године у Београду изложбу о Стаљинградској бици, а 1975. године изложбу о Наполеоновој инвазији 1912. године у ликовним делима савременика. Изложба Народни устанак у Србији 1804. године биће приказана у Букурешту 1974. године.

Гледано у целини, Историјски музеј је највидније резултате постигао управо у 1972. години. У овој години отворена је комплексна изложба „Србија и социјалистички покрет“, којом је приказан разлој друштва у Србији од 70-их година XIX века до 1920. године. Изложбу је три године припремало 8 кустоса. Друга значајна изложба, у јавности нарочито запажена, била је посвећена историјском портрету код Срба у XIX веку.

У 1972. години приређена је у Источном Берлину изложба „Народни устанак у Србији 1804“. Та изложба приказана је и у Галерији Народног музеја у Крагујевцу. И друге, раније припремљене изложбе, приказиване су у овој години у појединим местима Србије. У овој години више се осетила и стручна помоћ Историјског музеја другим музејима у раду на документацији.

То су, најсажетије речено, најважнији резултати рада Историјског музеја Србије, шире започетог 1966. године, после прве веће кадровске подуне и обезбеђења најнужнијих просторија за стручни рад. У поређењу са оним што је предвиђено у Перспективном програму рада Музеја (1971—1980), ови резултати представљају солидну основу да се тај програм и реализује, ако се испуне ови неопходни услови: (1) саграде или на неки други начин створе просторије за из-

ложбе и смештај музејског материјала и (2) обезбеди адекватно финансирање.

Проблем смештаја датира још од оснивања Музеја. Извршно веће Србије, оснивач, имало је тада у виду зграду бившег Новог двора, у којој се налази Председништво Народне скупштине Србије, сматрајући да ће она бити боље и адекватније коришћена.

Колектив Музеја предлагао је, истовремено, да се, ако нема изгледа за ову зграду, подигне нова зграда, сасвим прилагођена концепцији Музеја. То би била строго наменска, а не репрезентативна грађевина, па би трошкови изградње били сношљивији. Завод за заштиту споменика културе предлагао је да таква зграда буде подигнута на простору испод Студентског трга, поред Музеја Вука и Доситеја и Позоришног музеја, желећи да тиме створи један историјски просторни амбијент.

У предлогу плана културног развоја Србије (1971—1980), који је разматран на Конгресу културне акције, међу најзначајнијим објектима који треба да се граде у овом периоду, поменута је и зграда за Историјски музеј Србије.

Историјски музеј Србије предлагао је, иначе, више зграда историјског карактера за своје просторије, у којима би се по периодима приказала историја Србије, што је унето и у Перспективни програм рада Музеја.

С обзиром на садашњу ситуацију и степен развоја Музеја, потребно је донети одлуку о подизању нове зграде Музеја и одредити локацију у оквиру урбанистичког плана града и, евентуално, привремено подићи већу приземну зграду за изложбене просторије, за депонију и за препараторску радионицу и фотолабораторију.

Ову ситуацију Историјског музеја без изложбених просторија можда је најбоље окарактерисао проф. универзитета др Реља Новаковић, записавши у Књигу утисака на изложби „Србија и социјалистички покрет“ следеће: „Овај замашни посао показује да је Историјски

музеј способан да оствари једну значајну културну мисију, да сачува и прикаже историјске тековине једног народа. Жалосно је, међутим, да још увек постоји толико мало разумевања за овај вид културне делатности. Музеј би морао имати што пре своју сопствену зграду. Не може се дуга и богата историја сагледати само кроз привремене изложбе, ма како савесно и богато опремљене. Велика је штета што ова изложба, која само наговештава колико и каквог материјала има, не може дуже да буде отворена. У сезони кад толико много света прође кроз Београд, ова изложба би значила један културни садржај више."

Колико год за изложбе, решавање простора значајно је и за смештај музејског материјала. Сада се тај материјал налази у једној већој просторији у сутерену зграде у којој су и радне просторије Музеја, у канцеларијама кустоса и у једној мањој приватној кући. Овај простор је сав попуњен, али и не одговара елементарним климатским и другим условима. Физички опстанак предмета, од којих су неки врло ретки, драгоцени и великим трудом набављени, угрожен је, па је њихова заштита постала основни проблем Музеја.

На згради Милошев конак у Топчидеру, у којој се налази изложба о устанку 1804. године, припремају се, после вишегодишњих инсистирања, радикални конзерваторски радови, јер је овај споменик културе одавно озбиљно угрожен. Верујемо да ће се у 1974. и 1975. години обезбедити потребна средства за ове радове.

Други основни проблем Историјског музеја Србије су финансијска средства. Сигурно је да би Музеј до сада постигао веће резултате у погледу реализовања своје сталне поставке, да су оснивач Музеја, а то је сада Народна скупштина СР Србије, и други компетентни органи показали више разумевања за финансирање ове установе. То се нарочито односи на средства за откуп музејског

материјала. Резоновање да треба сачекати боље дане и за ове потребе, неодрживо је када се зна како музејски материјал брзо нестаје и пропада, па чак и онај који се односи на савремени период социјалистичке изградње.

Боље и стабилније финансирање Музеја омогућује и бржу попуњу стручног кадра, рад на рестаурацији и конзервацији материјала, рад фото-лабораторије, делатност документационог центра.

Сада у Музеју ради 15 кустоса (6 историчара, 2 историчара уметности, 1 историчар књижевности, 1 оријенталист, 1 етнолог, 1 археолог, 1 педагог и 2 документалиста), 1 препаратор и 1 књижничар. Користећи се у највећој мери радом спољних сарадника, Музеј је успевао да обави послове који нису одговарали могућностима сталног кадра. И све већи обим послова и искуство до које се мере може користити спољна сарадња указују на потребу да се што пре попуни стални стручни и помоћни стручни кадар.

Од посебног је значаја овде истаћи врло развијену сарадњу између Историјског музеја и других музеја у Србији у позајмљивању материјала и у размени изложби. Историјски музеј гостовао је за ово време у многим завичајним музејима са својим тематским изложбама. Од 1972. године развила се сарадња у размени изложби и стручњака и са музејима у СССР, ДР Немачкој и Румунији.

Потребно је, чини нам се, истаћи, користећи се досадашњим сазнањима и искуством, да делатност Историјског музеја Србије у научној интерпретацији народне историје има велики значај. Научно осветљавање историјских појава и дијалектичко приказивање друштвеног развоја помоћу комплексних изложби, није само визуелна допуна школске наставе него и својеврсно проширење сазнања и карактера субјективних снага једног друштва. Да се то и постигне, неопходно је створити модеран историј-

ски музеј, музеј који неће бити изложба материјала којим се располаже, обично нагомиланог и углавном папирнатог, него изложба експоната који, стручно одабрани и презентовани средствима савремене технике (осветљење, звук и др.), на занимљив и привлачан начин приказују прошлост. У време када се интересовање за нова сазнања и жеље за културном разонодом радије задовољавају погледом на мали екран и филмско платно, историјски музеји са много архивских докумената и фотографија старо-

модно и непривлачно делују, поред тога што замарају. Свесни те чињенице, сарадници Историјског музеја Србије настојали су и настоје да у обради историјских тема, сложених по своје садржају, примене савремене музеолошке принципе и користе се савременом техником. Таква мисија претпоставља, међутим, и знатно боље материјалне могућности него што су оне које је до сада Музеј имао.

Едиб Хасанагић

ИЗВЕШТАЈ ДИРЕКТОРА О РАДУ ИСТОРИЈСКОГ МУЗЕЈА СРБИЈЕ У 1972. ГОДИНИ

Као и у претходној години, основна делатност Историјског музеја Србије била је усмерена на припрему и отварање тематских изложби и на откуп музејског материјала. Поред тога, настављен је рад на изложби Народног музеја у Лесковцу и отпочела су археолошка ископавања у Расу. Више него раније, Музеј се, као матични музеј, у овој години ангажовао и пружао стручну помоћ музејима на увођењу нове основне документације.

У овој години изашао је из штампе двоброј Зборника, а настављен је рад посебне научне редакције при Музеју на припреми и издавању „Историје школа и образовања код Срба“, започет 1970. године.

У 1972. години била је доминантна делатност на изложбама и на остваривању сарадње са музејима у иностранству. У томе је Музеј постигао запажене резултате.

Изложбе

1. Изложба „Србија и социјалистички покрет 1870—1919“, припремана три године, приказана је у Изложбеном павиљону у Београду од 19. маја до 15. јуна.

У присуству великог броја посетилаца, изложбу је отворио председник Републичког већа Народне скупштине СР Србије Мирко Поповић, повезујући је, као културну манифестацију, за 80. рођендан председника Републике.

Изложба је представљала значајно остварење кустоса Музеја и њоме је добрим делом реализован и део будуће сталне поставке за историјски период који је третирао. На изложби су сарађивали кустоси Марија Лукић, Марија Јанковић, Борђе Тешић, Љиљана Константиновић, Петар Поп-Лазић, Саво Андрић, Љиљана Станојевић и Борђе Митровић. Радом групе руководила је Марија Лукић. Спољни сарадници били су проф. др Никола Вучо (консултант), Ђука Казурић (пројекат), Фране Делале (ликовна обрада), Златко Моврин (фотографија), Недељко Гога (мулажи), Драгољуб Томић и Јован Новаковић (макете).

2. Изложба „Историјски портрет у српском сликарству XIX века“ припремана је заједно са Галеријом САНУ и у сарадњи са Народним музејом. Отворио ју је 27. септембра сликар Пеђа Милосављевић у просторијама Галерије. Изложба је била отворена два и по месеца и посетило ју је око 80.000 грађана.

Изложбу је припремила и уводни текст — студију у каталогу написала Љиљана Константиновић. Каталог је издала Галерија САНУ.

Ова изложба је видно забележена. Поред осталог, у дневним листовима „Политици“ и „Борби“ било је неколико стручних приказа. У прилогу „Политике“ (28. октобар) каже се, поред осталог: „Подухват Историјског музеја Србије и Народног музеја са изложбом портрета у Галерији САНУ представља један од најозбиљнијих покушаја те врсте после рата. Изложено је скоро 50 портрета личности из различитих деценија XIX века које су играле већу или мању улогу у нашој историји.“

Историчарима уметности већина ових дела је позната, али шира јавност тек сада има могућности да их упозна и, захваљујући студиозној публикацији Љиљане Симић-Константиновић, сачува у сећању као материјално заокружену целину. Уз текст је додан и каталог портрета са најнеопходнијим подацима. Репродукције су, као и обично у публикацијама Галерије САНУ, коректне и функционалне, тј. од користи не само обичним читаоцима него и стручњацима.“

3. Припреме за изложбу „Устанак 1941. у Србији у делима уметника“, започете крајем 1971. године, настављене су у овој години. Кустоси Љиљана Константиновић и Саво Андрић посетили су многе уметнике и књижевнике ради консултовања и прикупљања материјала, и ангажовали сараднике на каталогу изложбе. Изложба ће бити отворена септембра 1973. године у просторијама Музеја револуције народа Југославије, а затим октобра у Галерији Народног музеја у Крагујевцу, у оквиру Октобарских свечаности овога града.

4. У току ове године приказана је изложба „Раденик“ и његово виђење Србије у овим местима и радним организацијама: у Крагујевцу (приликом Конгреса самоуправљача), Чачку, Зрењанину, Тополи и Голупцу; у Београду: у

библиотеци „Бука Динић“, дому културе „Веселин Маслеша“, у радничком насељу „Иван Милутиновић“ у Новом Београду.

Изложба „Париска комуна“ приказана је у Војној гимназији у Београду.

5. Рад на сталној поставци Народног музеја у Лесковцу био је усмерен на дефинитивно редиговање синопсиса и израду пројекта нацрта изложбе („шпигла“). Кустоси Љиљана Мишковић, Љиљана Станојевић, Ђорђе Митровић и Павле Стојковић, а из Народног музеја у Лесковцу Радмила Стојановић и Деса Костић, у сарадњи са архитектом Александром Радојевићем и кустосом Војног музеја Љубинком Марковићем, настојали су да разноврдне експонате ускладе, допуне и садржајно прошире са помоћним музејским материјалом и естетски обликују. С тим у вези јављају се и разна стручна питања адекватне и савремене музеолошке презентације, па успоравају овај рад, али ће изложба свакако моћи да се отвори у 1973. години, када ће бити решени и сви настали проблеми финансирања и завршавања зграде.

6. Двадесет петог августа у Источном Берлину, у просторијама Музеја за немачку историју, отворена је изложба „Народни устанак у Србији 1804. године.“ Ова изложба, коју су отворили директори др В. Хербст и Е. Хасанагић, регистрована је у више дневних листова и на телевизији у виду пригодних а и стручних приказа. Примљена је са интересовањем у широј културној јавности, а у круговима музеалаца и као добро музеолошко остварење.

На изложби су од стране Музеја за немачку историју врло предано и корисно сарађивали: др Фриц Кунтер, Хајнц Рих и Хорст Снеговски.

Приликом ове изложбе, директор Историјског музеја Србије и четири кустоса упознали су се, на студијском путовању кроз ДР Немачку, са значајнијим немачким музејима. Опште је запажање да се музејима у овој земљи покла-

ња озбиљна пажња и да историјски музеји посебно улажу напоре да приказивање народне историје музеолошки осавремене.

О улози историјских музеја и о модернизацији рада на музејским изложбама расправљало се на симпозијуму представника историјских музеја из социјалистичких земаља у Источном Берлину, у месецу јануару. На овом симпозијуму учествовао је и директор Историјског музеја Србије са рефератом „Историјски музеји и популаризација народне историје“.

Изложба „Борба немачких антифашиста 1933—1945.“ Музеја за немачку историју у Берлину приказана је у Београду октобра 1973. године.

7. *Историјска, археолошка и архитектонска истраживања комплекса Раса код Новог Пазара* настављена су интензивније у овој години. Под руководством проф. др Јована Ковачевића, кустоси Војног музеја и Историјског музеја истраживали су локалитете на Градини и у Подграђу. Налази на овим локалитетима, који ће бити објављени у свесци 10 „Зборника Историјског музеја Србије“, упућују на потребу за даљим истраживањима овог значајног локалитета.

8. *Рад на организовању збирке књижевности*, која би касније прерасла у музеј књижевности, настављен је у овој години са нешто више изгледа да ће се постићи и већи резултати, пошто је идеја о томе ушла и у програм Одбора за прославу Међународног дана књиге. У овом програму каже се о томе следеће: „Историјски музеј Србије прихватио је иницијативу Српске академије наука и уметности и Београдске заједнице културе да се историја српске књижевности музеолошки приказује кроз сталну изложбу у оквиру Историјског музеја, па када се касније створе услови (прикупи материјал, обезбеде просторије и др.), да ова изложба прерасте евентуално у самосталну установу. Историјски музеј то чини из ова два основна разлога: прво, што је тема о књижевности саставни

део концепције Историјског музеја и већ је скицирана у оквиру тематске изложбе „Српска култура кроз векове“, и за њу се прикупља музејски материјал; друго, што је практично и у садашњим условима најлакше изводљиво ако се оваква идеја остварује у оквиру једне музејске установе.

Одељење језика и књижевности Српске академије наука и уметности, од кога је и потекла замисао о оснивању Музеја српске књижевности, изразило је спремност да пружи Историјском музеју помоћ, пре свега ради успешне израде концепције Музеја српске књижевности, која треба да се утврди на саветовању најеминентнијих познавалаца српске књижевности и која би, уз општи Музеј српске књижевности, предвиђала и музеје појединих српских писаца.

Да би се ова идеја остварила, потребно је обезбедити материјална средства за ефикаснији рад одељења књижевности при Историјском музеју Србије. Рад одељења српске књижевности, у прво време, усмерио би се у два правца: а) одељење би највећу пажњу посветило прикупљању и откупу књижевних оставина, које у овом тренутку, разним путевима, одлазе више ван земље него у збирке и депое музеја; б) затим би одељење приступило изради оптималне концепције Музеја српске књижевности, по угледу на друге музеје књижевности, какви већ одавно постоје у свету а и у неким нашим републикама.

На жалост, и поред инсистирања Музеја да се почне са реализацијом ове идеје, у овој години није учињено ништа.

Прикупљање, обрада и евиденција музејског материјала

Откуп музејског материјала у овој години вршио се из средстава за редовну делатност Музеја и из средстава за откуп значајнијих музеалија које је по конкурсима посебно додељивала Републич-

ка заједница културе. У овом фонду налазило се 1.000.000 динара, што је и за Музеј представљало, први пут, могућност за већи откуп.

Из средстава редовне делатности Музеј је откупио 529 предмета у вредности од 96.570 динара, а из средстава поменутог фонда 228 музејских предмета у вредности од 100.250 динара.

На жалост, у Историјском музеју није искоришћена могућност коју је пружио фонд за откуп значајних културних добара Републичке заједнице културе.

Послове документационог центра обављају кустоси Милена Рашковић и Косана Јочић. У овој години, у делу документације коју води М. Рашковић, уписано је у Главни инвентар музејских предмета 455 картона, а у Регистар музејских предмета 1.664 картона; обрађено је за централну картотеку 168 картона и 114 помоћних картона; сређивана је збирка меморијалних предмета; снимљено је 120 предмета; обрађено је у фототеци 679 негатива, а само инвентарисан 221 негатив и позитив. Извршена је и ревизија збирки карата, печата и етнографских предмета.

У делу документације коју води К. Јочић уписано је у Главни инвентар 286 предмета, обрађено је за централну картотеку 188 помоћних картона; уложено у омоте 800 картона; у фототеци обрађено 194 негатива и 388 фотографија; у хемеротеци прочитано и сређено 435 исечака; у стручном архиву сигнирано и сређено 87 докумената; вршени су сређивање и ревизија етнографске збирке.

Документациони центар ангажовао се око опреме изложбе о Српском устанку 1804. за Источни Берлин и Крагујевац.

У збиркама Историјског музеја Србије налази се сада следећи број предмета: у збирци архивалија — 1.476 предмета; у збирци фотографија — 3.083; у збирци ликовне уметности — 365; у збирци примењених уметности — 254; у збирци оружја и војне опреме — 287; у збирци рукописа — 44; у збирци ет-

нологије — 1.259; у збирци нумизматике — 871; у збирци археологије — 281; у збирци карата — 291; у збирци печата — 46; у збирци знамења — 179; у збирци плаката — 108; у збирци књига-раритета — 210; у збирци техничког материјала — 38; у фондовима — 1.436. Укупно 10.228 предмета, од којих 3.164 нису још инвентарисани.

Фототека Музеја располаже са 3.467 примерака негатива и позитива.

Стручно веће обавезало је руковооце збирки да до краја 1973. године обраде своје збирке, на чему ће свакако и Радна заједница insistирати.

Конзервација и рестаурација музејских предмета

У току 1972. године конзервисано је укупно 346 предмета од различитог материјала (дрво, метал, текстил, кожа) и из различитих збирки. Реконструисано је 11 керамичких судова.

За Народни музеј у Лесковцу конзервисано су 42 новчића.

Осим рада на конзервацији и рестаурацији музејских предмета, вршено је и редовно пролећно и јесење ветрење и чишћење депонованих текстилних предмета, предузимане су превентивне и хитне мере заштите на појединим предметима (углавном депонованим), сређена је етнографска збирка за примо-предају (пришивени и закачени инвентарски бројеви на око 800 предмета), обављена је техничка припрема за изложбу „Србија и социјалистички покрет“.

Препараторска радионица је у току године употпуњена ситним инвентаром и набављена је брусилица за чишћење ситнијих предмета помоћу зубарских брусера и фрезера. Недостају још сто за прање текстила и дигесторијум, а њихова набавка је одложена док се не нађе боље решење за смештај ове радионице, јер њен садашњи простор је и сувише тесан за сву ову опрему, иако је неопходна за бољи рад и већу заштиту препаратора.

Библиотека

Приручна библиотека Музеја сада располаже са 6.453 књиге разврстане по MDK систему, и то: општа група — 504; филозофија — 35; религија — 33; друштвене науке — 1.378; филологија — 51; природне науке — 98; примењене науке — 110; уметност — 250; књижевност — 1.345; географија, биографија, историја — 2.649.

Збирка раритета има 190 примерака.

Укупно наслова периодике има 721, и то из области историје, књижевности и осталих.

У току 1972. године набављени су 854 књиге и 173 наслова периодичних публикација. Утрошено је за набавку књига и периодике 18.999,70 динара, а за коришћење 6.529,25 динара.

Као што се види, средства и за откуп и за претплату на књиге и публикације и за коришћење — била су више него скромна.

Све књиге су инвентарисане.

Часописи и листови само су пописани на контролним картонима. Наслова часописа има 299, а листова 422.

Библиотека има 1.512 каталошких листића, од чега су у 1972. години урађена 172.

За протеклих десет година Музеју је поклоњено око 700 књига и периодичних публикација.

Матична служба

Основни задатак матичне службе и у овој години био је израда књига и картона за нову основну документацију. Историјски музеј ангажовао се посебно на редакцији и штампању ових материјала, на утврђивању потреба појединих музеја и на достављању материјала музејима.

Као и ранијих година, и у овој години су се кустоси више музеја обрађали овом Музеју ради стручних кон-

султовања о питањима из функција матичне службе. Такође су, у истом циљу и ради увида у рад, представници матичне службе Музеја обилазили музеје у Титовом Ужицу, Чачку, Нишу, Прокупљу, Пожаревцу, Крагујевцу и др. Изостаји су обиласци музеја у Београду, што је карактеристично за целу матичну службу.

Контакти између матичних музеја, раније чести, били су ређи у овој години, што је свакако последица осамостаљивања појединих матичних музеја и смањења делатности Координационог одбора матичних музеја.

Педагошка и пропагандна делатност

Пропаганда Музеја била је углавном усмерена на организовање посета изложбама — изложби у Топчидеру и тематским изложбама, као и постављању тематских изложби у музејима, школама и библиотекама.

На сталној изложби „Устанак 1804.“ било је у овој години мање посетилаца него иначе (2.721), пошто је изложба гостовала у Источном Берлину.

Тематске изложбе о Париској комуни и о „Раденику“ постављане су у Београду у библиотекама „Бука Динић“ и „Веселин Маслеша“, као и у Војној гимназији. Изложба о „Раденику“ приказана је, такође преко дома културе „Веселин Маслеша“, у Голушцу и у предузећу „Иван Милутиновић“.

Настојања да се изложба о „Раденику“ прикаже у Приштини остала су без резултата, јер Покрајински музеј није имао за то средства. Из истих разлога ни неки други музеји, којима је предложено да у својој средини прикажу две поменуте изложбе, нису могли то да учине.

Кустос-педагог одржавао је везе са штампом и радио-телевизијом када су биле у питању нове акције Музеја. Учествовао је, такође, и у дискусијама организованим у Скупштини града о по-

везивању рада музеја са привредним организацијама и о раднику као посетиоцу музеја.

Педагошка и пропагандна делатност у Музеју, када су у питању изложбе, ограничена је немањем властитих изложбених просторија. У овој години она је била ограничена и ангажованошћу кустоса-педагога на припремама изложбе о социјалистичком покрету у Србији.

Издавачка делатност

У 1972. години изашао је из штампе двоброј „Зборника Историјског музеја“. Истовремено, вршене су припреме за десету свеску „Зборника“, којом треба обележити и десетогодишњи рад Музеја.

Из штампе је изашао и приручник „Устанак 1804“, припремљен у сарадњи са Заводом за уџбенике и наставна средства, као прва књига едиције „Из историје Србије“.

У штампу је предат, са озбиљним закашњењем, и рукопис првог тома „Историја школа и образовања код Срба“. Ово четворотомно дело финансира Републичка заједница за научни рад, а припрема посебна научна редакција.

Кадрови

У 1972. години у Музеју раде 27 радника: 16 радника са високом стручном спремом, 1 радник са вишом спремом, 6 радника са средњом стручном спремом, 1 радник са нижом спремом и 3 неквалификована радника.

Ради одласка на нове дужности, у току ове године Музеј су напустили: Ђорђе Тешић, етнолог; Марија Јанковић, историчар и Бојана Лаловић, дактилограф.

Путем конкурса на радно место дактилографа примљена је Драгица Весковић, дактилограф, рођена 1938. године у Јакову.

На конкурс који је Радна заједница расписала 7. X 1972. примљени су за кустосе-приправнике: Љиљана Лађевац, дипломирани студент историје, рођена 1947. године у Вршцу; Момчило Митровић, дипломирани студент историје, рођен 1948. године у Вел. Набрђу — Ђаково; Миодраг Петровић, дипломирани студент историје, рођен 1930. године у Ваљеву; Жељка Шкорић, дипломирани студент етнологије, рођена 1945. године у Шапцу.

На истом конкурс примљена је за рачуновођу Јелисавета Миљанић, рачуновођа, рођена 16. маја 1930. у Београду.

У току 1972. године било је 6.218. ефективних радних дана, што је у односу на 1971. годину више за 489 дана. На одсуствовањима проведено је 958 радних дана, и то на годишњим одморима 587 а на боловању 344 дана. На службеним путовањима проведено је 200 дана, а на дежурству на изложбама 105 дана.

Просечни лични доходак радника Музеја у 1972. години износио је 2.152 динара.

Посете и студијска путовања

Као гост Државног историјског музеја ордена Лењина у Москви, боравио је у Москви, Лењинграду и Новгороду, од 12. до 28. јула, директор Историјског музеја Едиб Хасанагић. У свом извештају он, поред осталог, каже:

„Овом приликом посетио сам следеће музеје:

а) У Москви: Државни историјски музеј и све збирке и музеје који делују у оквиру овог музеја (музеји Московског Кремља: Кремљ, Сабор Покровски, Музеј самовара и др.), Музеј Лењина, Музеј Останкина, Централни музеј оружаних снага, Државни музеј револуције, Третјаковску галерију, Музеј Пушкина, Панораму Бородина и Археолошки музеј.

б) У Лењинграду: Државни музеј Велике октобарске социјалистичке револуције, Музеј историје Лењинграда, Петропавловску тврђаву, Државни руски музеј, Државни Ермитаж, Централни војно-поморски музеј, Смољни, Крстарицу „Аурора“, Музеј историје религије и атеизма, Исакијевски сабор, Музеј литературе, Меморијални музеј А. Пушкина и Летњи дворца.

ц) У Новгороду: Архитектонско-историјски музеј и његове филијале (Кремљ, цркве и др.).

Прво сазнање и први утисак који се стиче о овим музејима јесте изванредно богатство материјала и врло развијена традиција да се тај материјал сачува, заштити. Државни историјски музеј у Москви, на пример, има у депоима четири милиона предмета, а излаже само једну десетину од тога. Томе је совјетска власт поклонила и поклања велику пажњу, што се види у смештају и финансирању музеја, у политици откупа музејског материјала, у броју научних, стручних и других музејских радника, а нарочито у посети грађана музејима. Као посебан вид бриге совјетске власти и совјетског друштва јесте систематско васпитавање совјетских грађана за чување старина, које почиње још од основне школе. Постоје и посебне организације које се тиме баве.

Музеји су углавном смештени у зградама историјског карактера, у царским дворцима и богаташким палатама, или зградама некадашњих значајних установа. Видна је, међутим, тенденција да се подижу и нове зграде, прилагођене концепцијама музеја. Сада су то актуелна питања за Музеј Лењина у Москви — нова зграда имаће 25.000 м² површине (садашња има 12.000 м²); такође и за Музеј историје Лењинграда.

Концепција излагања материјала доста је традиционална. Међутим, видна је тенденција у неким музејима да се траже савременија музеолошка решења. Дobar део изложби у том смислу већ

је преуређен, претежно изложбе из ранијих историјских периода.

Посебна пажња посвећује се рестаурацији и конзервацији музејског материјала, у шта се улажу огромна средства.

Музеји меморијалног карактера привлаче посебну пажњу посетилаца. Најзанимљивији су и највише има оних из области занатства и књижевности.

Карактеристично је за изложбе историјских музеја да приказују и послератни развитак Совјетског Савеза. Њихов историјски приказ у овом тренутку завршава се на XXIV конгресу Комунистичке партије Совјетског Савеза (петогодишњи план).

Многи музеји у Совјетском Савезу су не само културне институције него и идеолошки пунктови Партије и државе.

Југославија је приказана врло спорадично, и пре и у време другог светског рата. Располажемо материјалима који би те делове из историје међународног радничког покрета и историје другог светског рата приказали аутентичније.

Као посебну појаву код совјетских музеја треба свакако истаћи врло развијену мрежу школских музеја. Баци прикупљају и излажу прикупљени материјал, васпитавајући се, истовремено, да цене значај тога материјала.

Посебна је појава, такође, и врло развијена служба тумачења изложби („екскурсоводи“). Теме се систематски обрађују и пишу, и водитељи група (факултетска спрема) их дословно преносе на посетиоце. Добро владају материјалом који тумаче.

Служба „екскурсоводитеља“ значајна је нарочито стога што не препушта посетиоца провизорном обиласку музеја. Није тешко запазити да код већине посетилаца постоји стварно интересовање за оно што види и слуша.

У свим музејима развијена је стручна и научна обрада појединих тема. Научни рад стимулисан је бољим награђивањем.

Сви стручни и научни сарадници обавезни су да годишње напишу по један рад одређеног обима. Уколико то не учине, губе право на премије, поред осталог. Сви су, такође, обавезни да тумаче изложбе у случају да нема довољно специјализованих тумача."

Од 15. до 26. септембра у Истамбулу је боравила Невена Крстић, кустос за оријенталистику, са задатком да испита могућности рада у музејима и библиотекама у Турској и да се информише о музејским експонатима који се односе на историју Србије. У том циљу обишла је Музеј Топкапи Сарај, Војни музеј, Музеј исламске турске уметности, Градску библиотеку, Универзитетску библиотеку, Библиотеку цамије Сулејманије.

У свом извештају Невена Крстић, поред осталог, каже:

"У Војном музеју (Askeri müze), који је веома богат експонатима, наишла сам на турску заставу из Косовског боја 1389. године (зелене боје са исписаним ајетима из Курана), затим пушку са фитиљем и калпак Мехмед-паше Соколовића, веома добро очуване, сабљу једног српског команданта из 1915. године и једну уљану слику која приказује освајање Београда 1521. године.

У Универзитетској библиотеци (Universite Kütüphanesi) пронашла сам више интересантних рукописа у којима су описани неки догађаји везани за наше крајеве:

1. Рукопис анонимног аутора који описује поновно освајање Београда 1690. године. Рукопис је тешко читати, али би заслужио да се преведе.

2. Рукопис првог мухасиба Османског Царства који описује његов боравак у Београду непосредно после борбе са Аустријанцима 1690. године. Аутор куди Београд, говори о хајдучији, о негостољубивости становништва, о хладној клими и др. Написан је на арапском језику.

3. Рукопис састављен из два дела. Први описује путовање у Београд 1739. године, а написао га је Мустафа ефенди

1748. године. Аутор говори о аустријском продору на југ, о припремама турске војске у Цариграду и Једрену, о мерама које су предузимане на двору, о променама у војсци, о продирању турске војске преко Ниша и о поновном освајању Београда. Други део, који је написао неки Муниф ефендија, говори о стању у Београду после освајања Београда, о обнови града, цамија и других споменика.

4. Рукопис — нека врста дневника — који описује догађаје везане за ранији период: поход султана Сулејмана Величанственог и пролазак турске војске кроз Пирот, Ниш, Крушевац, прелазе ове војске преко Ибра, Мораве, затим описује Смедерево и Београд, а посебно освајање Београда.

У докторској дисертацији Муамера Јилмаза, „Belgrad ve Rodos Menzilnameleri“, дата је латиничним писмом Београдска мензилнама Хајдар Челебије, у којој је описан војни поход Сулејмана Величанственог од Истанбула до Београда и освајање Београда.

У библиотеци цамије Сулејманије (Süleümanı Kürtüphanesi), у којој се чува велики број рукописа, наишла сам и на неколицину наших људи који су се окушали у писању песама, разних коментара и расправа (Лескофчали Галиб Беј, Ала Алах б. Мухамед Белгради, Дервиш Омер Белгради, Мунир Белгради, Васих Челеби Белгради, Рашид Белгради, Осман б. Иса ил Нишли), а у каталогу турских рукописа библиотеке Топкапи Сараја такође сам наишла на извесан број песника чије су биографије ушле у познате збирке — тезкере (Нури Белгради, Осман б. Абдулменан Белгради, Валихи Белгради), затим на Мустафу б. Ахмета Белградија, који је од 1636. до 1651. године допунио познату Историју Ибрахима Печевија, Мухтесиб заде Мехмеда Белградија, преводиоца на турски Şakaik an-Nu maniyу и др."

Од 14. до 21. децембра боравио је у Београду као гост Историјског музеја

Србије др Василије Гаврилович Вержбицки, директор Државног историјског музеја ордена Лењина у Москви.

Др В. Г. Вержбицки упознао се за ово време са радом Историјског музеја, Народног музеја, Војног музеја ЈНА и Музеја савремене уметности. Присуствовао је отварању изложбе „Народни устанак 1804. у Србији“ у Крагујевцу и посетио меморијални музеј „Вожд Карађорђе“ у Тополи. Том приликом, у част В. Г. Вержбицког, приређен је ручак у Јарменовцу.

Др В. Г. Вержбицки посетио је затим Дубровник и упознао споменике културе овога града.

У обиласку музеја и на његовим путовањима, др В. Г. Вержбицког пратили су кустоси Петар Поп-Лазичић и Марија Лукић.

Приликом боравка др В. Г. Вержбицког у Београду, закључен је уговор између Историјског музеја Србије и Државног историјског музеја у Москви о сарадњи. По слову овог уговора, Историјски музеј Србије приредиће у Москви две изложбе — „Народни устанак у Србији 1804“ (у 1973. години) и „Социјалистички покрет у Србији пре првог светског рата“ (у 1975). Државни историјски музеј у Москви приредиће у Београду у 1973. години изложбу о Стаљинградској бици, а 1975. изложбу „Отаџбински рат 1812. у графици сликара — савременика“.

Уговором су предвиђени и други видови сарадње.

Као што је већ поменуто, приликом одржавања изложбе у Берлину, организовано је и студијско путовање у места са најзначајнијим музејима. У пратњи Вергизеле Евалд, начелника одељења Музеја за немачку историју, директор Историјског музеја Србије Едиб Хасангић и кустоси Љиљана Константиновић, Саво Андрић, Ђорђе Митровић и Павле Стојковић обишли су и упознали следеће музеје у Берлину: Музеј за немачку историју, Пергамонски музеј и

Исламски музеј, Уметнички музеј; Египатски музеј у Потсдаму; Меморијални музеј и дворач Сансуси; у Дрездену: Војни музеј, Историјски музеј и Дрезденску галерију; у Лајпцигу: Етнографски музеј; у Вајмару: Меморијални музеј Гетеа и изложбу Луке Кранаха; у Шверину: Пољопривредни музеј; у Ростоку — Варнеминде: Музеј бродарства. Осим ових музеја, посетили су и неколико замкова који су уређени као музеји.

Пријем у музејима Источне Немачке био је врло колегијалан и другарски. Посебно дирекција Музеја за немачку историју и сарадници Музеја који су учествовали у организовању изложбе настојали су, са пуно пажње и предиспозитивности, да боравак сарадника Историјског музеја Србије учине што пријатнијим и кориснијим. Међу актима такве пажње треба поменути и пријем приликом отварања изложбе у просторијама Музеја. Пријему су присуствовали, поред осталих, амбасадор СФРЈ у ДР Немачкој и представници Министарства за просвету и науку ДР Немачке.

У месецу марту боравио је у Југославији, као гост музејских друштава Србије и Хрватске, Hugues de Varine-Bohan, директор ИКОМ-а. Он је том приликом обишао и изложбу „Устанак 1804.“ у Топчидеру и меморијалну збирку „Вожд Карађорђе“ у Тополи, и разговарао у Историјском музеју Србије о положају и улози историјских музеја данас. У билтену „Nouvelles de l'ICOM“, свесци 24/3, за месец септембар 1972. године, написао је и следеће: „Друга занимљива чињеница је у томе, да је Југославија данас можда најнапреднија земља у области музеологије историје. Овај тип музеја, великих или врло малих, нарочито је развијен и види се једна изванредна илустрација теорије интеграције научних дисциплина, археологије, етнологије и екологије итд. Међу најзначајније такве примере у Републици Србији јесте музеј у Тополи. Употреба текстова и карата је дискретна, симбо-

лизам је широко искоришћен, предмети су увек одабрани с обзиром на њихово историјско значење; укратко, концепција научног упрошћавања је особито добро заступљена.

Што се тиче регионалних музеја, њихова разноврсност изгледа фасцинантна чак и за урбаног посматрача. Покрајински музеји, месни музеји као у Варајинску, градски музеји као у Крагујевцу, правећи мале уступке туризму, узимају у обзир пре свега интересе њихове заједничке активности. Њихово особље је у непосредном контакту на заједничкој активности и изгледа да не прихвата никакову хијерархију у погледу вредности изложених предмета. Не могу се наћи сале посвећене „високој култури“ и друге сале посвећене народној култури. Можда је то одраз једног народа који, због суksesивних туђинских доминација, заиста никада није имао аристократију у западноевропском значењу те речи, али то је, у сваком случају, само један пример.“

Директор ИКОМ-а позитивно је оценио методологију презентације на изложбама у Тополи и Топчидеру. Предложио је да се у Београду одржи међународни састанак музеолога који ће расправљати о питањима и проблемима излагања у историјским музејима.

Нормативна акта

Настојећи да извесни принципи у ставним амандманима који се односе на област културе нађу примену у нормативним актима Музеја, наша Радна заједница донела је одлуку да Музеј представља једну организацију удруженог рада. У том смислу, а и због насталих потреба, вршене су измене и допуне у неким нормативним актима Музеја.

Радна заједница ангажовала се и у доношењу друштвеног договора о распо-

дели личних доходака у култури у Београду, као и у доношењу споразума о стицању звања музејских радника у оквиру Заједнице музеја Србије. Инсистирала је, поред осталог, да се у друштвеном договору о личним доходима правилније третирају приправници, али тако није поступљено. Треба рећи да начин на који је припреман друштвени договор не служи на углед синдикату, који је био организатор ове акције.

Смештај и финансирање Музеја

У погледу смештаја Музеја није ништа учињено ни у овој години. На решавању овог основног проблема, као и проблема финансирања, Музеј је, поред осталог, инсистирао поново у месецу новембру једним меморандумом Републичком секретаријату за културу, истичући да је „Историјски музеј Србије у свом досадашњем развоју остварио одређене резултате у прикупљању музејског материјала, у организовању тематских изложби, у теоријској и практичној разради концепције историјских музеја, у сарадњи са другим музејима и у пружању стручне помоћи завичајним музејима. Та делатност Музеја — каже се даље у меморандуму — могла је да буде и већа и шира, да су Музеју одмах обезбеђени и основни материјални услови — просторије и боље финансирање. Сада се, међутим, дошло дотле да ова нерешена питања озбиљно спутавају рад Музеја и функцију коју му је оснивач наменио“.

У Републичком секретаријату за културу решени су да организују један разговор са стручним и научним радницима о даљем развоју Музеја и да код Извршног већа и Народне скупштине Србије инсистирају на решавању његових основних материјалних проблема.

Ипак, до краја године таква акција није предузета.

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ РАДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ ИСТОРИЈСКОГ МУЗЕЈА СРБИЈЕ У 1972. ГОДИНИ

Радна заједница је у току 1972. године одржала 18 седница и две са представницима друштвене заједнице.

На проширеним седницама усвојени су: извештај о раду Музеја у 1971. години и програм рада за 1972. годину. Радна заједница у проширеном саставу информисана је о изложби „Србија и социјалистички покрет 1870—1919.“ и поново именовала за директора Музеја Едиба Хасанагића по расписаном конкурс у предлогу конкурсне комисије.

На осталим седницама Радне заједнице усвојени су: посебан друштвени договор о усклађивању расподеле дохотка и средстава за личне дохотке и других личних примања у београдским установама културе и споразум Заједнице музеја Србије о врстама стручног рада, стручним називима и начину стицања степена стручних назива у музеју. Разматран је и усвојен Правилник о систематизацији радних места, а извршене су измене и допуне следећих правилника: о издавачкој делатности, о пријему приправника и спровођењу приправничког стажа, о ауторским хонорарима, о расподели личних доходака радника Музеја. Такође су разматрани и усвојени: завршни рачун за 1971. годину, финансијски план за 1972. (усклађен са одобреним средствима), предлог о вредности бода, шестомесечни и деветомесечни обрачуни.

На седницама Радне заједнице формиране су ове комисије: за стамбена питања, за попис имовине Музеја, за ревизију библиотеке, за рад са приправницима, за набавку фото-опреме и опреме за депо, за оцену пробног рада чувара изложбе, и извршене су допуне постојећих комисија.

Заједница је, такође, разматрала и прихватила размену изложбе „Устанак 1804.“ са ДР Немачком и Уговор о сарадњи са СССР-ом.

На посебној седници разматрано је спровођење закључака из Писма Извршног бироа Председништва СКЈ и председника СКЈ, као и говора друга Тита политичком активу Србије.

Од осталих питања разматрана су: писмо Музеја Републичком секретаријату за културу о досадашњем развоју Музеја, са предлозима за решавање проблема смештаја и финансирања; материјални показатељи о расподели дохотка у 1971. (према материјалу добијеном од СО Савски венац); план годишњих одмора; план обуке јединице шивилне заштите; предлог Синдикалне подружнице о накнади за повећане трошкове живота; учлањење у Клуб самоуправљача.

У 1972. години Радна заједница написала је конкурс за избор два кустоса историчара (период 1918—1945 и период социјалистичке изградње) и шефа финансијско-материјалног пословања, као и за попуну упражњених радних места кустоса историчара за средњи век, кустоса етнолога и дактилографа.

У току године на друга радна места отишла су три радника Музеја, а примљено је пет нових радника.

Ради решавања стамбених питања, донета је одлука о издвајању и намени средстава за стамбену изградњу у 1972. години и утврђена ранг-листа радника који треба да добију стан. Додељен је стан једном раднику Музеја.

Радна заједница разматрала је и друга текућа питања из рада Музеја.

Председник Радне заједнице
Марија Лукић

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СТРУЧНОГ ВЕЋА ИСТОРИЈСКОГ МУЗЕЈА СРБИЈЕ У 1972. ГОДИНИ

У току 1972. године, Стручно веће Историјског музеја Србије одржало је двадесет седница. На овим седницама разматрана су питања откупа, смештаја и заштите музејских предмета, усвојен је предлог плана и програма рада Музеја, усвојени су синописи изложби и планови покретних изложби, и решавана друга текућа питања.

О откупу музејског материјала било је речи готово на свима седницама Већа. Мада су финансијска средства била ограничена, ипак је у току године Музеј дошао до више значајних експоната и збирки.

Међутим, Веће се увек налазило пред озбиљним проблемом када је требало обезбедити смештај и адекватну заштиту музејског материјала, с обзиром на то да Музеј нема одговарајућих просторија. У току године морао се два пута вршити пренос материјала ради бољег смештаја. До ове ситуације дошло је делом и због припремних радова на рестаурацији Милошевог конака.

Стручно веће је информисано о раду Матичне службе, која је, заједно са осталим матичним музејима, завршила раније започети посао око штампања картона и књига за обраду музејског материјала.

Стручно веће је разматрало и анализирало рад на изложбама које је Музеј приредио у току ове године.

У мају, у Изложбеном павиљону у Масариковој улици отворена је изложба „Србија и социјалистички покрет 1870—1919.“ На припремама ове изложбе радило је осам кустоса, а изложбу је пројектовао арх. Бука Кавурић. Анализирајући рад на овој изложби, Стручно веће је констатовало, поред осталог, да сарадња са спољним сарадницима није задовољила у свему.

У септембру, у сарадњи са Галеријом САНУ, у просторијама Галерије, отворена је изложба „Историјски портрет у српском сликарству XIX века“. Уз из-

ложбу је штампан и репрезентативно опремљен каталог, у коме се студиозно обрађује ова тема.

На основу Споразума о културној сарадњи између Југославије и Демократске Републике Немачке, у Источном Берлину је, у просторијама Музеја за немачку историју, отворена изложба „Народни устанак у Србији 1804. године“. Иста изложба је у новембру отворена у Крагујевцу, у просторијама галерије Народног музеја. Оцењујући да је ова изложба добро припремљена, Стручно веће ју је предложило за размену са Државним историјским музејом ордена Лењина из Москве.

Осим ових изложби, приказана је изложба „Раденик и његово виђење Србије“ у Крагујевцу, Чачку, Тополи и Зрењанину. Ова изложба је отворена крајем 1971. године у Београду, поводом стогодишњице покретања „Раденика“.

На седницама Стручног већа разматран је и у овој години рад на сталној изложби Народног музеја у Лесковцу. Рад је био у застоју, углавном због нерешених финансијских питања око изградње нове зграде Музеја.

У оквиру изложбене делатности Музеја, Стручно веће је разматрало концепције изложби које се припремају. Прихваћена је концепција изложбе „О развоју заната у Србији“ и одређена радна група, са проф. Николом Вучом на челу.

Дискутовано је и о раду на изложби „Устанак 1941. године у делима уметника“ и усвојен план рада на овој изложби, као и предлог плана рада и утрошка финансијских средстава за припрему сталног дела поставке Историјског музеја Србије — период 1804—1919. године.

На једној од седница, Стручно веће је прецизирало датуме када ће у Београду бити приказане изложбе „Антифашистички покрет отпора у Немачкој 1933—1945.“ (Музеј за немачку истори-

ју) и „Стаљинградска битка“ (Државни историјски музеј ордена Лењина из Москве).

За време посете директора Државног историјског музеја ордена Лењина из Москве, В. Г. Вержбицког, Стручно веће је дискутовало о предложеном програму сарадње између Историјског музеја Србије и Државног историјског музеја ордена Лењина из Москве. Поред две поменуте изложбе, у 1974. години приказала би се у Москви изложба о социјалистичком покрету у Србији, а у Београду изложба о Наполеоновој инвазији у Русији како су је видели руски ликовни уметници.

Осим изложбене делатности, Стручно веће је разматрало и предлог задатака који претходе оснивању Музеја књижевности при Историјском музеју Србије и могућност ближе сарадње и евентуалне интеграције са Историјским музејом у Тополи.

У вези са археолошким ископавањима у Расу, на чему је ангажован и Историјски музеј Србије, Стручно веће је разматрало и позитивно оценило рад у 1972. години.

На већем броју седница Стручног већа разматран је рад комисија које именује Стручно веће за обављање одређених текућих задатака. На једној од тих седница одређена је комисија за категоризацију музејских предмета према захтевима Одељења за народну одбрану. Раз-

матран је већи број нормативних аката, као што су: Нацрт самоуправног договора о стручним називима; Статут Републичке заједнице културе; Нацрт правилника о учешћу Републичке заједнице културе у откупу вредних уметничких дела и грађе споменичког карактера; Предлог допуна и измена у Правилнику о издавачкој делатности Музеја; Систематизација радних места у Музеју.

Разматрани су дописи који су се односили на разне видове сарадње са другим музејима и на позајмицу музејских предмета другим установама. Одобрени су захтеви за позајмицу Народном музеју у Смедереву, Вуковом и Доситејевом музеју, Народном музеју у Крагујевцу, као и позајмица панова XIV Месној заједници Социјалистичког савеза (општине Врачар) и Савременом позоришту у Београду.

Стручно веће обавештавано је редовно о плану Редакције „Зборника ИМС“ и раду Редакције „Историје педагогије и школства код Срба“ на припремама и штампању I тома Историје.

На једној од својих седница Стручно веће је прихватило и поздравило идеју проф. др Николе Вуча, сталног спољњег сарадника Музеја, да се музејска збирка на Економском факултету уступи Историјском музеју Србије.

Председник
Стручног већа
Љиљана Станојевић

ПОСЕТА ДИРЕКТОРА ICOM-а

У Београду је, као гост Југословенске националне комисије ICOM-а, боравио 14, 15. и 16. марта 1972. године директор ICOM-а Hugues de Varine-Bohan. Том приликом, а у организацији Музејског друштва Србије, директор ICOM-а био је гост Музеја савремене уметности, Народног музеја, Етнографског музеја и Историјског музеја Србије.

У организацији Историјског музеја Србије, у среду, 15. марта, директор ICOM-а посетио је меморијалну изложбу „Вожд Карађорђе“ у Тополи, Маузолеј на Опленцу, Народни музеј у Крагујевцу и комплекс Шумарице, а 16. марта сталну изложбу Историјског музеја Србије — Српски устанак 1804, у Милошевом конаку у Топчидеру.

Разгледајући меморијалну изложбу у Тополи и изложбу у Топчидеру, директор ИСОМ-а позитивно се изразио о концепцији и поставци ових двеју изложби, сматрајући да су то успеле поставке овог типа музеја.

У разговору са музејским радницима Србије, директор ИСОМ-а изнео је ми-

шљење да би било корисно организовати међународно саветовање о историјским музејима. Он сматра, с обзиром на оно што је приликом ове посете видео, да би најбоље било ако би се такво саветовање у организацији ИСОМ-а одржало у Београду.

ПОРТРЕТ У СРПСКОМ СЛИКАРСТВУ XIX ВЕКА

Српско сликарство XIX века представља и данас, после два светска рата у којима су многа дела уништена, један огроман културни фонд који је широј јавности познат само по оном малом броју слика изложених у Народном музеју у Београду, Историјском музеју у Топчидеру и Народном музеју у Крагујевцу, углавном.

Експонати у овим музејима не представљају ни десети део материјала из тога времена. Повремено, на понекој изложби ретроспективног карактера појављује се нека од ових слика, махом портрети, који су у XIX веку били веома чести, до те мере да се бечка критика почетком столећа жалила на монотонију бечких изложби на којима су у огромном броју били излагани портрети.

Па и наша прва музејска збирка, коју је детаљно приказао Степа Тодоровић у свом познатом чланку у „Гласнику Српског ученог друштва“ (1863), састојала се углавном из портрета и неколико слика религиозног жанра.

Подухват Историјског музеја Србије и Народног музеја у Београду са изложбом портрета у Галерији САНУ представља један од најобимнијих покушаја те врсте после рата. Изложено је скоро педесет портрета личности из различитих деценија XIX века које су играле већу или мању улогу у нашој историји.

Избор портрета и пропратни текст, који није само студија него читава књига, дала је Љиљана Симић-Константиновић, кустос Историјског музеја Србије.

Избор експоната је несумњиво субјективна ствар, али ипак остаје једна основна линија која треба да прикаже у суштини развој и кретање овог смера у нашој земљи. Симићева је извршила зналачки тај избор, укључивши у њ и низ портрета који су били мало познати а заслужују да изађу из анонимности музејских депоа. Захваљујући томе избору, београдска публика је могла да види изванредан декоративни портрет Јована Обреновића од Уроша Кнежевића (1836), кнеза Милана Обреновића од Буре Јакшића (1875), Симе Милутиновића Сарајлије од Катарине Ивановић, портрете од Јована Исајловића, Јоакима Вујића од Димитрија Аврамовића, Јована Хаџића од Павла Симића, Светозара Милетића и Јакова Игњатовића од Новака Радонића, вајара Боке Јовановића од Паје Јовановића, поред низа других од којих је већина позајмљена из Новог Сада.

Историчарима уметности већина ових дела је позната, али шира јавност тек сада има могућности да их упозна и, захваљујући студиозној публикацији Љиљане Симић-Константиновић, сачува у сећању као материјално заокружену целину. Уз текст је додан и каталог портрета са најнеопходнијим подацима. Репродукције су, као и обично у публикацијама Галерије САНУ, коректне и функционалне, то јест од користи не само обичним читаоцима него и стручњацима.

РАЗМЕНА ПУБЛИКАЦИЈА У 1972. ГОДИНИ

БЕОГРАД

Археолошки институт САН

Старинар, књ. XXI, 1970.

Борислав Јовановић: *Металургија енеолитског периода Југославије*, Београд, 1971.

Невенка Спремо-Петровић: *Пропорцијски односи у базиликама илирске префектуре*, Београд, 1971.

Архив Србије

Др Гаврило Ковијанић: *Грађа Архива Србије о Народном позоришту у Београду 1835—1914*, Београд, 1971.

Етнографски музеј

Гласник Етнографског музеја у Београду, књ. 33, Београд, 1970.

Историјски архив Београда

Београд у рату и револуцији 1941—1945, Београд, 1971.

Југословенски институт за заштиту споменика културе

Надежда Катанић, Милан Гојковић: *Грађа за проучавање старих камених мостова и аквадуката у Хрватској*, Београд—Загреб, 1972.

Музеј града Београда

Годишњак града Београда, књ. XV, Београд, 1968.

Годишњак града Београда, књ. XVI, Београд, 1969.

Годишњак града Београда, књ. XVII, Београд, 1970.

Музеј Српске православне цркве

Гласник, бр. 1—12, Београд, 1972.

Природњачки музеј

Гласник Природњачког музеја у Београду, серија А, књ. 26, Београд, 1971.

ПТТ-музеј

ПТТ-архив, бр. 17, Београд, 1971/72.

Републички завод за заштиту споменика културе

Саопштења, бр. 9, Београд, 1970.

Војни музеј ЈНА

Весник, бр. 17, Београд, 1971.

Железнички музеј

Мирко Докић: *Пруга Београд—Бар и лука Бар*, Београд, 1971.

Сто година железнице у Босни и Херцеговини 1872—1972, Сарајево, 1972.

Железничка линија Гостивар—Кичево, Београд,?

BERLIN

Museum für Deutsche Geschichte

25 Jahre Befreiung (katalog), Berlin, 1970.
Römische Kultur in Rauponten (katalog), Berlin, 1971.

Xans Maur: *Traditionsstätten der Arbeiterbewegung im Zentrum Berlins der Hauptstadt der DDR* (katalog), Berlin, 1971.
Krieg und Frieden (katalog), Berlin, 1972.
Schule und Museum, Heft: 6, Berlin, 1971.
Schule und Museum, Heft: 7, Berlin, 1972.

ЦЕТИЊЕ

Музеји Цетиња

Гласник цетињских музеја, књ. III, Цетиње, 1970.

Гласник цетињских музеја, књ. IV, Цетиње, 1971.

ЧАЧАК

Народни музеј

Зборник радова Народног музеја, II, Чакак, 1971.

ДУБРОВНИК

Завод за историјска истраживања поморства јужне Далмације (Поморски музеј)

Грађа за поморску повијест Дубровника, књ. 5, Дубровник, 1972.

ИДРИЈА

Месни музеј

Идријски прегледи, 1—2, Идрија, 1972.

КАРЛОВАЦ

Историјски архив

Прва година народноослободилачког рата на подручју Карловца, Кордуна, Глине, Лике, Горског котара, Покупља и Жумберка, Карловац, 1971.

KIELCE

Muzeum swietokrzyskie

Rocznik Muzeum Swietokrzyskiego, 7, Krakow, 1971.

КОТОР

Поморски музеј

Годишњак Поморског музеја у Котору, бр. XVIII, Котор, 1970.

Годишњак Поморског музеја у Котору, бр. XIX, Котор, 1971.

КРУШЕВАЦ

Народни музеј

Моравска Србија. Људи и дела (каталог), Крушевац, 1971.

Раднички покрет и НОБ у крушевачком крају, Крушевац, 1972.

ЛЕСКОВАЦ

Народни музеј

Лесковачки зборник, XII, Лесковац, 1972.

ЉУБЉАНА

Словенска академија знаности и уметности

Летопис САЗУ, књ. 22, Љубљана, 1972.

НЕГОТИН

Народни музеј Крајине

Тихомир Станојевић: Неготин и Крајина од првих трагова до 1858. године, Неготин, 1972.

НИШ

Народни музеј

Да се не заборави, Ниш, 1972. Преисторијске културе Поморавља и Источне Србије, Ниш, 1971.

НОВИ САД

Галерија Матице српске

125. година Галерије Матице српске (каталог), Нови Сад, 1972.

Дело Теодора Крачуна (каталог), Нови Сад, 1972.

Војвођански музеј

Рад војвођанских музеја, 18—19, Нови Сад, 1969—1970.

ПРАНА

Ustav dejin europsskych socialistickych krajin sav

Slovansky prehled, 1, 2, 3, 4, Praha, 1972.

Institut d'histoire de l'Europe orientale Slovanské historické studie, IX, Praha, 1972.

POZNAN

Katedra archeologii w Poznaniu

Slavia Antiqua, tom XVIII, Warszawa—Poznan, 1970.

ПРИШТИНА

Музеј Косова и Метохије

Гласник Музеја Косова и Метохије, X, Приштина, 1970.

САРАЈЕВО

Архив Босне и Херцеговине

Гласник архива и Друштва архивских радника Босне и Херцеговине, књ. X—XI, Сарајево, 1970—71.

Оријентални институт

Област Бранковића, књ. 1, 2, Сарајево, 1972.

Прилози за оријенталну филологију, књ. 1, 2, 3—4, 5, 6, 6—7, 8—9, 10—11, 12—13, 14—15, 16—17.

Земаљски музеј

Гласник-етнологија, том XXVI, Сарајево, 1971.

СКОПЈЕ

Филозофски факултет — Историјски семинар

Годишен зборник, књ. 23, Скопје, 1971.

Институт за национална историја

Иљада години од востанието на комитопулите и создавањето на Самоиловата држава, Скопје, 1971.

Historiographie de Macedoine (1945—1970), том II, Скопје, 1972.

Библиографија за патописи за Балканскиот Полуостров во време на турското владеније, део 3, Скопје, 1971.

Ослободителната војна во Македонија во 1943, Скопје, 1971.

Гласник, бр. 3, Скопје, 1971.

Гласник, бр. 1, 2, Скопје, 1972.

Историски музеј на Македонија

Музејски гласник, 1, Скопје, 1972.

Македонска академија на науките и уметностите — Библиотека

Прилози, 12, Скопје, 1970.

СМЕДЕРЕВО

Народни музеј

Леонтије Павловић: Архива Арона Деспинића о трговини Србије и Аустро-Угарске 1800—1859, Смедерево, 1968.

Леонтије Павловић: Смедеревска гимназија 1871—1918, Смедерево, 1971.

Леонтије Павловић: Смедеревска породица Угричић у XIX веку, Смедерево, 1971.

Милан Вулетих: Експлозија муниције у Смедеревској тврђави, Смедерево, 1971.

Леонтије Павловић: Музеј и споменици културе Смедерева, Смедерево, 1972.

СОФИЈА

Българска академия на науките — Библиотека

Др Никола В. Михов: Населението на Турција и България през XVIII и XIX в., том 5, София, 1968.

Др Никола В. Михов: Принос към историята на търговията на Турция и България, VI, София, 1970.

СПЛИТ

Војнопоморски музеј Ратне морнарице

Наоружани бродови морнарице НОВЈ, Сплит, 1968.

Кронологија догађаја из НОБ-а на мору, Сплит, 1972.

Војнопоморски огледи, 1, Сплит, 1966.

Војнопоморски огледи, 2, Сплит, 1971.

STOCKHOLM

Kungl. armemuseum

Meddelande, том XXXII, Stockholm, 1971.

СВЕТОЗАРЕВО

Галерија самоуких ликовних уметника

Галерија самоуких ликовних уметника, Светозарево, 1960—1970. (каталог), Светозарево, 1970.

Самостална изложба слика Флорике Пује (каталог), Светозарево, 1971.

Српско сликарство између два рата (каталог), Светозарево, 1971.

Наивни уметници Србије (каталог), Светозарево, 1971.

Самостална изложба слика Чеде Спасића (каталог), Светозарево, 1971.

Салон самоуких ликовних уметника (каталог), Светозарево, 1971.

ШКОФЈА ЛОКА

Музејско друштво „Шкофја Лока“

Лошки разглед, XVIII, Шкофја Лока, 1971.

ТИТОГРАД

Историјски институт

Историјски записи, књ. XXVIII, св. 1—2, 3—4, Титоград, 1971.

ТРОГИР

Музеј града Трогира

Вјеко Омашић: Млетачко-турско разграничење на трогирском подручју након ципарског и кандијског рата и његове последице, Трогир, 1971.

ТУЗЛА

Музеј Источне Босне

Чланци и грађа за културну историју Источне Босне, Тузла, 1972.

WROCLAW

Redakcija „Silesia Antiqua“

Silesia Antiqua, tom XIV, Wroclaw, 1972.

WIEN

Museum der Stadt Wien

Wiener Theater (katalog), Wien, 1971.

ЗАДАР

Археолошки музеј

Биоград, Задар, 1970

Нин, Задар, 1971

Diadora, св. 5, Задар, 1970.

ЗАГРЕБ

Архив Хрватске

Архивски вјесник, св. 14, Загреб, 1971.

Хрватски школски музеј

Јохани Heinrich Pestalozzi — Живот и дело (каталог), Загреб, 1972.

Ликовна остварења ученика специјалних основних школа и завода СР Хрватске (каталог), Загреб, 1972.

Повијесни музеј Хрватске

Радојка Кустурица: Збирка српских књига од XV до средине XIX стољећа, Загреб, 1972.

Тифлолошки музеј

Социјална мисао, бр. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8—9, 10, 11, 12, Загреб, 1972.

Редакција часописа „Културни радник“

Културни радник, бр. 1, 2, 3, 4, 5, 6, Загреб, 1972.

ЗЕНИЦА

Музеј града Зенице

Радови са симпозијума Хронолошка и типолошка детерминација римске керамике у Југославији, Зеница, 1971.

ЗРЕЊАНИН

Народни музеј

Жарко Зрењанин — Школа и друштво (каталог), Зрењанин, 1972.